

Riv alla murar!

Eva Goës berättar om sin Palestinaresa. Hon frågar sig bland annat hur ett folk som utsatts för folkmord kan ge sig på ett annat, får sina värsta farhågor bekräftade men hittar även sådant som inger hopp.

Sista sidan

www.miljomagasinet.se

Begränsad eftersändning
Vid definitivt avlyftning, återsänd med
angivande av ny adress: Miljömagasinet,
Box 112 03, 100 61 Stockholm

Politiskt, religiöst och fackligt oberoende

Miljömagasinet

Alternativet i svensk press

15 kr 20 november 2009 årg 29 nr 47

Nytt klimatförslag

På måndagen startade den sista förhandlingsrundan inför FN-toppmötet i Köpenhamn. Troligen blir det en kompromiss om klimatet. Frågan är bara hur stark den blir. Miljöminister Andreas Carlgren tror dock fortfarande att mötet kan bli en milstolpe.

Sid 3

Manliga förebilder efterlyses

Flickors och pojkars kunskaper går allt mer isär i hela EU: flickorna presterar bättre och får högre betyg. Det finns flera teorier om vad det beror på, bland annat att pojkarna saknar manliga förebilder i skolan då lärarkåren är kvinnodominerad i hela unionen.

Sid 4

USA och Kina eniga?

USA och Kina kan ha närmat sig varandra inför klimatomötet i Köpenhamn. USA:s president Obama och kinesiske Hu Jintao hoppas på en "användbar överenskommelse" vid mötet, och båda vill nå en global överenskommelse vad gäller klimatfrågorna.

Sid 5

Skövlingen minskar

Avverkningen av Amazonas har minskat med 45 procent det senaste året. Avverkningsnivån är den lägsta sedan man började föra statistik för 21 år sedan. Brasiliens regering vill minska avverkningen med 80 procent fram till år 2020.

Sid 6

Musikal för hela familjen

Idyllen i Trazan och Banarnes djungel är hotad av den hemska fröken Öken. Familjemusikalen Banankontakt handlar om klimatkris, miljö och vänskap och är ett samarbete mellan Riksteatern och Naturskyddsföreningen.

Sid 10

En historia som upprepar sig

Vissa delar av vår historia har en säregen förmåga att upprepa sig. Olof Karlsson hittade boken "Bilkungen" av Upton Sinclair från 1938 och drar paralleller till vår tid.

Sid 11

Hjälpssamhet betyder mycket

I den andra delen i serien om ett antal kvinnor under tre generationer i norra Klarälvsdalen i Värmland får vi möta 95-åriga Olga.

Sid 12

Radioaktiva krig i vår tid

Sid 8-9

Orden på väggen stämmer inte på de här kvinnorna. De är alla drivande i Nordiska Nätverket mot Uranvapen. Fr v Susanne Urban, IKFF-Bergen, Marika Lohi, Finska Nätverket mot Uranvapen, Anita Lilburn, Aktionsgruppen mot Radioaktiva Krig, Anna-Liisa Matsoff, Lea Launokari, Finska Nätverket mot Uranvapen och Eva Fidjestøl, International Council for the Children of Chernobyl

Kampen mot uranvapen

Sunda förnuftet säger att det är kriminellt att sprida tonvis med radioaktivt uran i naturen och bland människor. Men sunda förnuftet sitter inte alltid i regeringen. Därför pågår sedan 1991 radioaktiva krig, konstaterar de organisationer världen runt som bekämpar användningen av uranvapen. Också i de nordiska länderna växer motståndet.

I helgen ordnade Nordiska Nätverket mot Uranvapen en konferens i Stockholm för att sprida kunskap och bilda opinion. Anita Lilburn, ordförande i svenska ARK, kunde hälsa många engagerade och kunniga människor välkomna när hon öppnade konferensen och efteråt var hon nöjd. "Det blev en heltäckande och balanserad genomgång av hela problemet." Men de som också borde ha varit där – politiker, myndighetspersoner och journalister från de stora medierna – kom inte heller den här gången. I Sverige fortsätter makten att slå dövörat till. I etablissemangets offentlighet är uranvapen fortfarande en icke-fråga.

Men så är det inte överallt.

Fredsaktivisten Ria Verjauw berättade på konferensen den inspirerande historien om det arbete som ledde till att det belgiska parlamentet 21 juni 2007 enhälligt röstade igenom en lag som förbjuder uranvapen. Nato-landet Belgien har därmed kriminaliserat tillverkning, testning, användning och

lagring av vapnen. Två år senare kompletterades förbudet med en lag som förbjuder investeringar i uranvapen. Därmed är Belgien det första land som stryper penningflödet till dem som tillverkar uranvapen.

– Detta var en stor seger. Vi arbetade efter grundläggande demokratiska principer, saknade hierarkisk struktur, genomförde fredliga aktioner, hade små ekonomiska tillgångar men ett enormt engagemang från ett litet antal hårt arbetande personer, berättade Rita Verjauw som brukar säga att hon har två jobb – ett på banken som är betalt och ett obetalt, mot uranvapnen. "Men att vara här i Stockholm på den här konferensen är som att vara på semester."

Speciell bakgrund

Den historiska bakgrunden i Belgien är speciell – landet var krigsskådeplats under de två världskrigen och upplevde hur kemiska vapen för första gången användes. Landet spelade en ledande roll när de internationella lagarna som förbjöd kemiska va-

pen etablerades. Ändå är lärdomarna från den belgiska kampen mot uranvapnen värdefulla. Så här gick det till:

Först gick medlemmar från olika belgiska organisationer ihop och bildade den belgiska koalitionen "Stoppa uranvapen".

Sedan breddades koalitionen genom stöd från fredsorganisationer, miljöorganisationer, oberoende vetenskapsmän, civila och militära fackföreningar, offer och deras familjer, positivt inställda politiker. "Människor med olika bakgrund samlades kring ett avgränsat gemensamt mål: Förbud mot uranvapen."

Brevskrivningskampanj som begärde information av flera ministrar om Belgiens inblandning i Kosovo och användningen av uranvapen där. Detta var känsligt eftersom NATO använt uranvapen där.

I valrörelsen 2004 avkrävdes samtliga partiledare sin ståndpunkt. Fem politiska partier svarade att de skulle stödja ett förbud. Samtidigt skrev 25 organisationer under den belgiska koalitionen upprop – dessa

organisationer var inte aktivt involverade i kampanjen men deltog i aktioner. Eftersom de representerade många röster var detta ett viktigt inslag i den politiska kampanjen.

Vid ett möte 2005 mellan koalitionen och ett antal engagerade parlamentsledamöter, både från regeringssidan och oppositionen, lanserades ett lagförslag.

Parallellt började information komma fram om användningen av uranvapen med DU (utarmat uran) i Gulfkriget 1991 och Kosovo 1999. Forskare, journalister och politiker började diskutera de skadliga effekterna av att förgasade DU-stoft spreds både bland militärer och civila.

Vägen till parlamentet måste gå genom Förvarsutskottet som länge vägrade att sätta upp frågan på sin dagordning. Så småningom ändrade man sig och en hearing med experter anordnades. Koalitionen uppmanades att föreslå oberoende vetenskapsmän som kunde hålla föredrag under ett möte. Förvarsdepartementet gick till

motattack med egna experter och med experter från kärnvapenindustrin som försökte övertyga utskottsledamöterna om att uranvapen inte är mera skadligt än bakgrundsstrålning. Tjänstemän från USA:s administration tog kontakt med belgiska ministrar och uppmanade dem att inte rösta för ett förbud.

Före parlamentets omröstning startade koalitionen en ny brevkampanj där politikerna uppmanades att rösta för ett förbud. Välkända vetenskapsmän och akademiker från hela världen deltog i denna kampanj. 7 mars 2007 röstade Förvarsutskottet enhälligt för ett förbud och 22 mars antogs det enhälligt av parlamentet. Belgien blev därmed det första land i världen som förbjöd ammunition och pansar som innehåller utarmat uran (DU) och all annan industriell framställd uran.

ICBUW

Stor betydelse för framgången i Belgien hade ICBUW – Internationella Koalitionen för Förbud mot Uranvapen. Den bildades

Sköld Peter Matthis om hur Svenska Läkare mot Kärnvapen ser på uranvapen: "Ett lågvattenmärke."

Doeg Weir, internationell samordnare för ICBUW, och Jan Larsson, ordförande i Svenska Läkare mot Kärnvapen

Ria Verjauw: "Det finns bevis. Nu väntar vi på att Världshälsoorganisationen tar ställning."

Gabor Tiroler, styrelseledamot i ARK: "Medierna sysslar med aktivt förnekande av radioaktiva krig."

Vad vet vi om effekterna av uranvapen?

– Tillräckligt, menar nätverken mot uranvapen. "Det finns bevis", säger Ria Verjauw från Belgien, styrelseledamot i ICBUW.

– Inte tillräckligt, menar Jan Larsson, ordförande i Svenska Läkare mot Kärnvapen. "Vi ser fruktansvärda bilder och läser om krigets följder i Irak. Men vi vet inte tillräckligt om orsakerna."

I paneldebatten förordade Jan Larsson "en sak i taget". Kanske har vi en konvention mot uranvapen om tio år men att en konvention mot kärnvapen kommer att dröja längre. "Uranvapnen är en stor fråga men kärnvapnen är en ödesfråga."

Sköld Peter Matthis, läkare och medlem i styrelsen för ARK, tillhör dem som menar att vi kan uttala oss med säkerhet om skadliga effekter. Han föreläste under rubriken "Uranvapnens skadeverkningar på hälsa och miljö."

– Den hållning Läkare mot Kärnvapen intar är ett lågvattenmärke, säger han till Miljömagasinet. Jag kan inte se någon annan förklaring än att USA:s enorma kampanjer har haft framgång.

ICBUW har samlat vad man kallar "de bästa av de rapporter om DU (utarmat uran) som utvärderats av forskarkolleger". Så här sammanfattas sex av dem:

DU är potentiellt cancerframkallande; DU kan orsaka leukemi i möss; DU kan återfinnas i urin upp till 20 år efter exponering genom inandning; DU:s kemiska giftighet har potential att skada DNA och orsaka cancer; DU i dricksvatten kan orsaka problem med fertiliteten hos möss genom att skada hormonerna; och Hälsoforskarna från exponering för DU-partiklar genom inandning kan ha underskattats.

Irak är det land som drabbats värst av uranvapnen. Iraks miljö-

minister uppgav 2007 att minst 350 platser i Irak är kontaminerade. På senare tid har skakande uppgifter kommit från Falluja där USA genomförde blodiga och hänsynslösa attacker 2004. I en rapport till FN:s generalsekreterare skriver till exempel Iraks kvinnominister, dr Nawal Majeed Al-Sammarai, att det föddes 170 barn i september 2009 på Fallujas allmänna sjukhus. 24 procent av dem dog inom en vecka och 75 procent föddes med missbildningar. Detta jämfört med augusti 2002, sex månader för USA:s invasion, när 530 barn föddes och bara sex dog inom en vecka och bara en var missbildad.

– Det viktigaste är nu att FN:s världshälsoorganisation tar ställning, säger Ria Verjauw. WHO är en viktig referenspunkt för etablissemangen. Deras nya utlåtande väntas i höst. ■

2003 och arbetar med de tidigare kampanjerna mot landminor och klusterbomber som förebild och dess internationelle samordnare Doug Weir föreläste under konferensen i Stockholm om det folkrättsliga läget för uranvapnen.

I internationell rätt finns det i dag uttryckliga förbud mot kemiska och biologiska vapen men när det gäller uranvapen finns inga bindande avtal som uttryckligen förbjuder användningen. Däremot är de inte förenliga med Internationell Humanitär Rätt, den absurda men nödvändiga skapelse som kallas Krigets lagar och som "försöker hitta en balans mellan militär nödvändighet och humanitära överväganden". Här finns den försiktighetsprincip som säger att "militära befälhavare måste vidtaga alla försiktighetsåtgärder vid valet av medel och metoder" och att "avsaknaden av vetenskaplig visshet i fråga om effekterna av vissa militära operationer befriar inte" krigförande parter från detta.

– Om utarmat uran hade

använts i kosmetika eller mediciner skulle de ha genomgått en mängd tester och undersökningar, säger Doug Weir. Så är det inte med dessa uranvapen.

Kommer att stoppas

Koalitionen ICBUW har inget hopp om att FN-organet CCW (Konventionen om vissa konventionella vapen) ska införa förbud mot uranvapen. Sådana försök kommer att stoppas av stormakterna så som skedde med landminor och klusterbomber. Precis som i dessa fall siktar ICBUW i stället på bindande avtal som tillkommer genom initiativ utanför FN. Vägen dit förutsätter mobilisering av den allmänna opinionen, stöd från regeringar och frivilligorganisationer samt nationella lagar som fungerar som prejudikat.

Europaparlamentet har kommit ett stycke på väg. I sin senaste resolution från 2008 upprepade man "sin uppmaning till alla medlemsstater i EU och Nato-länder att införa ett moratorium för användningen av vapen med utarmat uran och

fördubbla sina ansträngningar för ett globalt förbud". 94 procent av ledamöterna röstade ja till resolutionen.

I FN är ordvalet försiktigare men i två resolutioner från generalförsamlingen, 2007 och 2008, har generalsekreteraren uppmanats att inhämta synpunkter från medlemsstaterna och relevanta internationella organisationer om effekterna av vapen och ammunition som innehåller utarmat uran och sedan framlägga en rapport till Generalförsamlingen. Detta betyder att UNEP (United Nations Environment Programme), IAEA och WHO nästa år ska uppdatera sina ståndpunkter.

Norden inget föredöme

Sverige och flera av de andra nordiska länderna har hittills utmärkt sig negativt i arbetet mot uranvapnen.

Generalförsamlingens resolution 2007 stöddes av 156 länder medan sex röstade emot. 36 länder lade ner sin röst, däribland alla de nordiska länderna. När socialdemokraten Ameer Sachet

FAKTA: DU-VAPEN

När uran bryts och anrikas tas den klyvbara isotopen 235 till vara för att användas i kärnkraftverk eller för tillverkning av kärnvapen. Det uran som blir över består huvudsakligen av isotopen 238 och kallas avfall eller utarmat uran (DU som i Depleted Uranium). För varje kilo uranbränsle som framställs får man 11 kilo DU.

Kärnkraftindustrin vill bli av med sina stora mängder DU. För militären är den en billig och attraktiv råvara för pansarbrytande ammunition genom sin tyngd och för att den antänds och förbränns i hög temperatur (upp till 6000 grader) när den träffar sitt mål. DU används också för att förstärka stridsfordon.

DU är både giftigt och radioaktivt. När ammunitionen brinner förångas och frigörs uranet som sprids som uranoxidpartiklar som ibland är så små att de bildar en osynlig "gas". Denna kan spridas över stora områden eller tränga ner genom jorden till grundvattnet.

DU måste inandas för att bli farligt. De små uranoxidpartiklarna kan stanna i kroppen i flera år. De är giftiga och utsänder alfastrålning som är den skadligaste strålningen för kroppens celler.

Regeringar förnekade länge användningen av vapen med DU. Det är nu klart att DU användes i stor skala av USA och Storbritannien i Gulfkriget 1991 (290 ton), sedan i Bosnien, Serbien och Kosovo (13 ton) och sedan åter i Irak 2003, denna gång mycket mera i tätorter (140 ton – detta dock en mycket osäker siffra). Man misstänker också att DU använts i Afghanistan. Detta förnekas av både USA och England.

ARK betyder Aktionsgruppen mot Radioaktiv Krigföring.

Hemsida: <http://www.uraniumconference.org/>

ICBUW betyder International Coalition to Ban Uranium Weapons.

Hemsida: <http://www.bandepleteduranium.org>

Clean Iraq of Depleted Uranium

Hemsida: <http://www.cleaniraq.org/>

i riksdagen efterlyste en förklaring till den nedlagda svenska rösten svarade utrikesminister Carl Bildt att FN-förslaget inte skulle "ge mer än vad som kan inhämtas från vetenskaplig litteratur och internationella sammanställningar".

Generalförsamlingens resolution 2008 stöddes av 141 länder och nu röstade bara USA, Storbritannien, Israel och Frankrike emot. Nu stöddes förslaget också av Finland, Norge och Island medan Sverige och Danmark fortfarande lade ner sina röster.

I den svenska riksdagen dyker det utarmade uranet upp första gången 2000/01 då en motion från Vänsterpartiet föreslår "att regeringen bör verka i FN för att användandet av utarmat uran förbjuds i projektiler och stridsvagnar". Majoriteten i utrikesutskottet "har förståelse för oron" men avslår motionen med hänvisning till FN-rapporter från Kosovo. Så fortsätter det. Senast avslogs i riksdagen 2008/2009 motioner från Vänsterpartiet och Miljöpartiet som föreslog förbud mot uranvapen.

De nordiska ländernas passivitet utmanas också i den resolution som enhälligt antogs vid helgens konferens mot uranvapen. Resolutionen uppmanar de nordiska ländernas regeringar att verka för nationella och internationella förbud och man vill veta om regeringarna tänker följa uppmaningen från FN:s generalsekreterare att insända "uppdaterade rapporter om uranvapens potentiella effekter på människors hälsa och miljö".

Men innan regering och riksdag låter sunda förnuftet råda i uranvapen-frågan krävs ett långvarigt och envist arbete med att skapa opinioner och koalitioner enligt den belgiska modellen.

– Det skulle betyda mycket om till exempel Röda Korset och Naturskyddsföreningen kunde stödja arbetet, säger Anita Lilburn. Och naturligtvis Läkare mot Kärnvapen. Vi är besvikna över deras passivitet och hoppas att de som sin tyska motsvarighet tar upp förbudet mot uranvapen i sin målsättning och sin verksamhet.

Text och foto: Lasse Karlsson